

In den beginne.....

Over de wordingsgeschiedenis van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

A.J. Lever, Saturnushof 57, Maastricht

D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Museum Maastricht

Schrijven over het ontstaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg betekent het doornemen van oude Maandbladen en het graven in archieven. Immers, niemand van de eertijds direct betrokkenen is meer in leven.

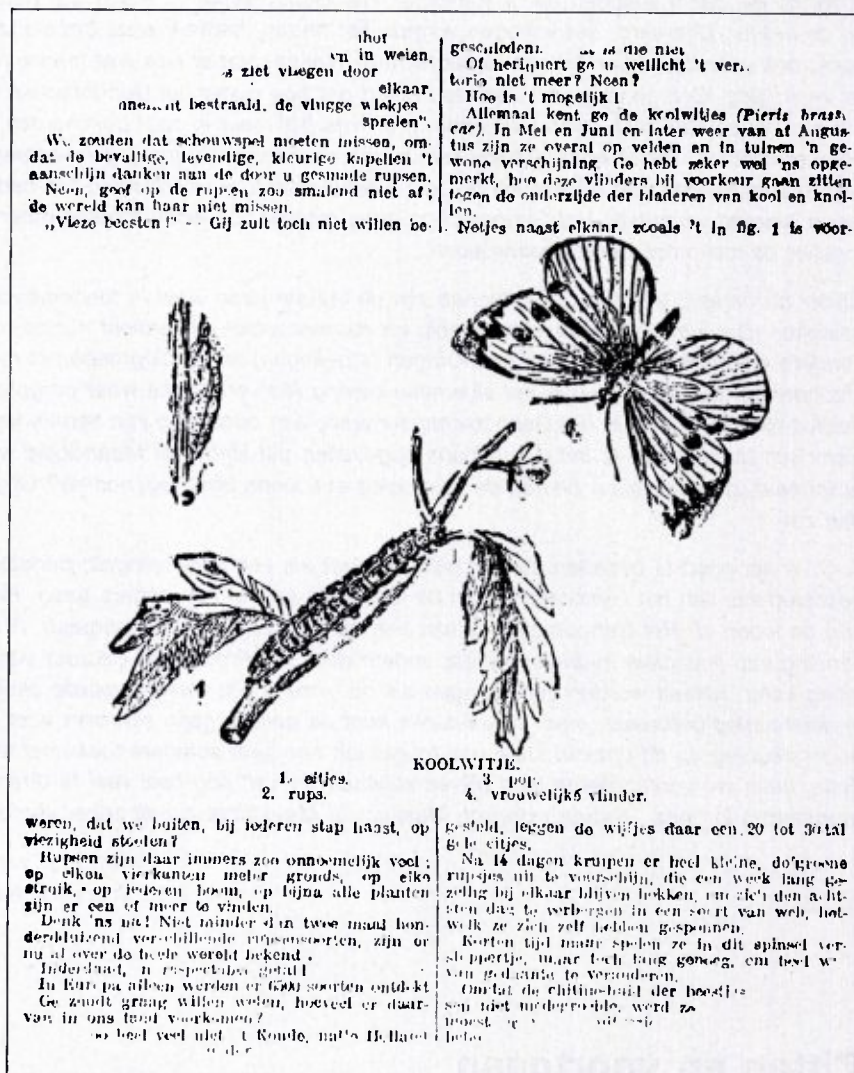
De gegevens die er zijn over de periode die vooraf ging aan de oprichting van het Genootschap brengen een tweetal personen voor het voetlicht: kapelaan (later rector) Jos. Cremers -de man die uiteindelijk veertig jaar voorzitter van het Genootschap zou zijn- en Jac. P. van Term, toenmalig hoofdredacteur van de Limburger Koerier (thans De Limburger), die na de oprichting tijdelijk als (waarnemend) secretaris zal optreden. Veel van de op schrift gestelde gegevens met betrekking tot de eerste periode van het Genootschap zijn dan ook van de hand van Van Term. Uit die gegevens zal hieronder veelvuldig geciteerd worden.

Voorgeschiedenis

Gedurende het jaar 1910 besluiten Cremers, die in de Limburger Koerier een rubriek 'Planten en Dieren in Limburg' (fig. 1) verzorgde, en Van Term een poging te doen op 'tot de oprichting te geraken van een bond van beoefenaren der Natuurlijke historie in Limburg'.

Bij een terugblik ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan van het Genootschap (in 1935) beschrijft Jac. van Term deze periode als volgt in het Maandblad:

'De kiem van de stichting was gelegd in de kapelanie te Breust-Eysden, waar de gulle bewoner een toevallig bezoek had van den hoofdredacteur, van den Limburger Koerier. De kapelaan, oud-leeraar in de plant- en dier-

Figuur 1. Een fragment uit de elfde aflevering van de door Jos. Cremers verzorgde rubriek "Planten en dieren in Limburg" in De Limburger Koerier van zaterdag 29 oktober 1910. Deze rubriek vormde de feitelijke aanleiding tot het idee van Jac. P. van Term (hoofdredacteur van deze krant) en Cremers om "een genootschap van natuurvrienden" te vormen.

kunde, was al een zeer gewaardeerd medewerker van het Maastrichtse blad, waarin hij, in voortreffelijk populair-stijl en met keurige teekeningen versierd, een graag gelezen rubriek voor de levende natuur bij hield. Zoo pratenderwijs kwamen zij tot de vraag, of, nu er zooveel belangstelling voor zulke onderwerpen in de provincie bleek te bestaan, er geen kans zou

wezen een genootschap van natuurvrienden te vormen: men zou onderling leerrijke bijeenkomsten kunnen beleggen, een natuurhistorische boekerij uit schenkingen kunnen bijeenbrengen.... misschien zelfs een collectie van studie-materiaal met veler hulp samenstellen.

Jongere mensen zijn optimistisch. Als de steun van het (toenmaals eeni-

ge) dagblad der provincie erachter stond - en dit leed natuurlijk geen twijfel - zou men allicht 'n heel eind in die richting komen."

Een oproep

Aan het einde van 1910 wordt aan een aantal mensen in de provincie een circulaire gezonden om de doelstelling van de op te richten vereniging uiteen te zetten en tevens om onderteeknaars te werven voor het in ruimere kring (onder meer in de dagbladen) te verspreiden bericht. Na de stichtingsvergadering zal dit bericht door bemiddeling van Van Term inderdaad verzonden worden. Hij doet dit met het volgende begeleidend briefje:

Geachte Collega.

Gelieve onderstaanden oproep in Uw Zaterdag 3 Dec. verschijnend no. te plaatsen.

Gelijk verzoek is aan de voornaamste Limburgsche bladen tegelijkertijd verzonden.

Bij voorbaat dankend, met achting

Uw dw.

VAN TERM

De oproep zelf heeft de volgende inhoud:

"Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

De, in breede kringen in ons gewest, toenemende belangstelling voor de Levende Natuur heeft ondergeteekenden ertoe gebracht, uitvoering te geven aan een sinds lang overwogen plan: *nl., tot de oprichting te geraken van een Provinciaal Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.*

In eene Zondag jl. te Sittard gehouden bijeenkomst is dit Genootschap met terdaad tot stand gekomen en gevestigd.

De bedoeling is: allen te vereenigen in ons gewest, die iets gevoelen voor de studie van de Levende Natuur of van hare historie en hulpwetenschappen. Ook de beoefenaren van palaeontologie, geologie enz. zullen daarom in het Genootschap welkom zijn.

De leden zouden tweemaal per jaar op eene telkens te bepalen plaats een algemeene vergadering kunnen houden, waarin, behalve gelegenheid tot persoonlijke kennismaking, het wisselen van gedachten, het doen van mededeelingen ieder op eigen studiegebied, het inleiden en bespreken van

belangrijke onderwerpen aan de orde zou kunnen zijn.

Het ligt in de bedoeling ook een Jaarboekje uit te geven en gezamenlijke excursies te organiseren.

Voorts zou het Genootschap kunnen aanmoedigen of bevorderen:

het tot standkomen van een rondgaande portefeuille of boekerie;

het vergemakkelijken van den aankoop van meer kostbare boek- of plaatwerken voor de leden;

het bevorderen van de - elders reeds zoo nuttig beoefende - fotografie der levende dieren in den natuurstaat;

het bezorgen van natuurkundige uitgaven, door de leden geschreven;

het gepast verzamelen van natuurhistorische voorwerpen;

het totstandkomen van een provinciaal Museum voor Nat. Historie. - Enz.

't Zou op den weg der Vereeniging liggen, te waken tegen de uitroeijing van nuttige dieren en zeldzame planten.

Bij voorkomende gelegenheid zou de aandacht der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland kunnen gevestigd worden op de ev.

mogelijkheid tot behoud van eenig met slooping bedreigd stuk natuurschoon in onze, onder dit opzicht in

REDACTIE „LIMBURGER KOERIER" M. T.
WOLFSTRAAT 9. 93.

BRIEFKAART.

AAN den WelEd. 29. Heer dr. Willemse.....

Wel

22 Nov. 1910.

Wel Ed. Heer

Zondag 27 Nov. tegen half over,
kreeft er He Sittard in het Oranje
Hotel een vergadering plaats.

Om het de definitieve oprichting
he konven van een Natuurhistorisch
Genootschap in Limburg.

Wij overtuigd, dat Wel Ed.
als mede-ondertekenaar der
Concept-Circulaire deze verga.
dering zult willen bijwonen

Met achting

Sp. o. J. van Cremers.
Sp. o. O. de Vries.
Jac. P. van Term.

Figuur 2. De uitnodiging aan dr. A. Willemse om aan de oprichtingsvergadering deel te nemen.

PLANTEN EN DIEREN IN LIMBURG.

„'N NIEUWE VEREENIGING“.

Eenige weken geleden is Limburg 'n vereeniging rijker geworden.

„Alweer 'n vereeniging“, zult ge zeggen, „hebben we in Limburg nog geen vereenigingen geboeg?“

Ja, m'n besie, wat zal ik antwoorden?

Liefst... alk! Went kijk, we verzellen zoo licht naar een terrein, waar kleimmen en voetangels liggen, en daar houd ik uiet van.

We hebben dus, zoals ik zeg, in Limburg 'n nieuwe vereeniging, 'n vereeniging, die er heusch mag zijn en waarvan gij zeer zeker lid zult worden.

Naem me daarom niet kwalijk, dat ik 'n oogenblik uw aandacht voor haar kom vragen.

De kennismaking zal u niet berouwen; integendeel: ge zult me hartelijk dankbaar zijn, als ik haar in m'n „Planten en Dieren in Limburg“ aan u heb voorgesteld.

Hoe de nieuweling heet?

„Natuurhistorisch Genootschap in Limburg“.

'n Mooie naam hè? Zeker 'n naan die klinkt als 'n klok!

Wat zoe'n Genootschap beoogt?

Het wil er 'n oer zorgen, dat de Natuurlijke Historie in Limburg meer en meer beoefend worde, 'n Prijzenwaardig doel!

Daarom wendt het zich tot alle mannen en vrouwen en kinderen in Limburg, die iets voor de natuur gevoelen, die belangstellen in levende planten en dieren.

En, wilt het weet, dat er in de Limburgsche grotten en groenen zoovele wezens verborgen liggen, die hier vroeger eens leefden, maar nu zijn uitgestorven, doet het ook een beroep tot allen die zich bezig houden of willen bezig houden met het onderzoek van de doode, van verstreepte schatten uit 't Limburgsche planten- en dierenrijk; m.a.w. het verzoekt eveneens de paleontologen, zich aan zijne zijde te scharen.

Overtuigd, dat heel het bestaan van al die levende en doode schepselen allernauwst samenhangt met de gesteldheid van den Limburgschen bodem, noodigt het Genootschap daarbij de geologen uit om de behulpzame hand te bieden.

Kijk! al die beoefenaren van Natuurlijke Historie wil het tot en bij elkander brengen.

Zal het Genootschap daarin slagen?

'k Geleef 't wel; het heeft er genoeg practische middelen toe.

Jaarlijks wil het, minstens ééns ledere...

Antw., 'n leden bijeenbrengen.

at het met i... schende, dat de
duurhistorische erfenis, vroeger in Limburg
vonden en in Limburg bijeengebracht, voor Lim-
burg zijn verloren gegaan!

Welnu, word lid van het Genootschap!

Eeniracht maakt macht!

Die macht, waarover de vereeniging zoodoende beschikt, wil ze gebruiken om 'n inrichting van provinciaal belang te helpen tot stand te brengen.

Moge zo daarin elagen!

Ge nu niet meenen, dat ik niet genoeg ben, om te meenen, dat de idee, om in Limburg een Natuurhistorisch Genootschap op te richten, niet door den een of ander met een medelijdend schouderophalen ontvangen wordt.

O neen! Ik kan daarvoor m'n Pappenhelmers té goed!

Zwaarzadigen en kniezooren zijn er overal. Hun ter mediatie en u ter sterking, aluit ik vandaag met dit oude rijmpje:

„Genootschap, als men die wil kneecken,

„Sech, dat als het betra maecken;

„Laecken en maecken is groot verschil,

„Die niet en kan maecken, moet swijgen stil!“

Later komen we dan op de nieuwe vereeniging nog wel 'n terug!

JOS. CREMERS.

Figuur 3. Delen uit de rubriek „Planten en dieren in Limburg“ uit De Limburger Koerier van 10 december 1910 waarin Jos. Cremers op zijn eigen wijze de aandacht vestigt op het nieuwe Genootschap.

Nederland vóóranstaande, provinciale. Speciale vereenigingen als de Entomologische, de Ornithologische, de Mycologische en dergelijke zouden onzerzijds, waar doenlijk, tegemoetkoming kunnen vinden.

De contributie moge voor niemand uit den beschaafden stand een beletsel zijn om als lid toe te treden en zal dus voor de gewone leden niet hooger

worden vastgesteld dan f 2,50 per jaar.

Voor buitengewone leden en voor leerlingen van studie-inrichtingen zal gelegenheid zijn tegen lager contributie toe te treden.

Voor het lidmaatschap kan men zich bij elk der ondergeteekenden aanmelden:

JOS CREMERS, Breust-Eysden.

mr. FREES, Heerlen.

Jac. P. VAN TERM, journalist, Maastricht

dr. DE WEVER, arts, Nuth.

vormende het voorloopig comité.

L. BACKHUYS, leeraar, Rolduc.

dr. A. ERENS, Houthem.

Ern. GADIOT, Sittard.

dr. A.J.M. GARJEANNE, leeraar, Venlo.

EUG. HUPPERETZ, apoth., Weert.

L. DE JONG, leerlaar, Roermond.

J. KAUFMANN, leeraar, Echt.

S. KENTJENS, onderw., Sittard.

W.C. KLEIN, m.-i., distr. geoloog, Heerlen.

H. LATIERS, leeraar, Rolduc.

dr. SCHOENMAECKERS, arts, Sittard.

B. SWART, leeraar h.b.s. en gym., Mstr.

dr. P. TESCH, distr.-geoloog, Venlo.

dr. WILLEMSE, Well.

Dit bericht werd verzonden aan de Limburger Koerier te Maastricht, de Nieuwe Limburger Koerier te Heerlen, de Nieuwe Koerier te Roermond, de Nieuwe Venlosche Courant te Venlo, de Limburger te Sittard, de Limburgsche Aankondiger te Sittard, het Echter Weekblad te Echt, Kanton Weert te Weert, de Maas en Nierbode te Genep, het Limburgsche Belang te Roermond en het Nieuwsblad voor Kerkrade te Kerkrade.

Deze oproep blijkt effect te hebben. Waren er aanvankelijk 18 leden -de ondertekenaars van de oproep- op 1 april 1911 waren dit er reeds 66!

De Stichtingsvergadering

Op zondag 27 november 1910 vindt in het Oranjehotel aan het Stationsplein te Sittard de stichtingsvergadering

plaats. De ondertekenaars van de oproep (althans tenminste een aantal van hen) worden hiervoor apart uitgenodigd. Eén van deze uitnodigingen - die aan Dr. A. Willemse - is in de archieven van het Genootschap bewaard gebleven (zie fig. 2).

Deze bijeenkomst vond (aldus Van Term in een bericht aan Mr. D. Frees, aan wie hij, nadat deze hem als secretaris was opgevolgd, een aantal bescheiden zond) mede plaats om "voor zoover noodig, tot persoonlijke kennismaking en voorts tot nadere gedachtenwisseling omtrent plan en uitvoering te geraken".

Van Term schrijft ook het verslag van deze bijeenkomst. Dit verslag - dat nog niet eerder gepubliceerd werd - is hieronder integraal opgenomen:

"Alle ondertekenaars waren opgekomen, behalve de heeren Kentjens (Sittard), Schoenmaeckers (Sittard), Tesch (Venlo), Erens (Houthem), Kaufmann (Echt), de Jong (Roermond), Willemse (Well), die kennis hadden gegeven, door verschillende omstandigheden verhinderd te zijn de vergadering bij te wonen.

De heer **Jos Cremers** (Breust-Eysden) opende de vergadering met eene korte aanstipping van het reeds geschetste doel en eene hoopvolle beschouwing van de kansen tot verwezenlijking, die het plan aanbiedt.

Dr. **de Wever** (Nuth) wierp de vraag op, als primordiale, of het te vormen Genootschap een specifiek Limburgsch zou zijn dan wel eene provinciale afdeling van de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging.

Na ruime discussie bleek de vergadering eenstemmig te zijn in het gevoelen, dat het eigenaardig karakter der Limburgsche bevolking het, ter verzekering van eene talrijke toetreding, ook van dilettanten, raadzaam maakte, het Genootschap althans aanvankelijk een provinciaal-zelfstandig karakter te geven. Samenwerking met de nationale vereniging zou daarbij op den voorgrond staan, en aansluiting, als later de omstandigheden hiertoe mochten leiden, niet zijn uitgesloten. De **waarn. voorzitter**, Dhr. Cremers, deed daarna voorlezing van een door hem samengesteld project van ontwerp-statuten. Uit zijne toelichting

bleek, dat dit project bedoeld was als een leidraad om hier in deze vergadering aangevuld en verbeterd te worden, teneinde later aan de algemeene ledenvergadering als eind-concept te kunnen worden voorgelegd.

De artikelen worden stuksgewijs besproken, en nadat menige wijziging, aanvulling en inkorting was aangebracht, globaal vastgesteld.

Ter verrichting van de verdere werkzaamheden werden als voorlopig comité van organisatie aangewezen Dhrn. Jos. Cremers (Breust-Eysden), dr. de Wever (Nuth), Jac. P. van Term (Maastricht) en -met name ook voor de juridische herziening van de concept-statuten- mr. Frees (Heerlen).

Aan dit Comité van organisatie werd opgedragen eene oproepings-circulaire te redigeren, deze aan de Limburgsche pers ter plaatsing aan te bieden, en tevens afzonderlijke exemplaren daarvan aan elk der ondertekenaars te doen toekomen, die daarmee, ieder in eigen kring, zouden trachten leden te werven voor het Genootschap.

De contributie werd voorlopig bepaald op f 2,50 voor gewone leden en 50 cents voor 15 à 18 jarige leerlingen van onderwijs-inrichtingen.

Dhr. **Cremers** sloot deze eerste bijeenkomst met een woord van dank aan de opgekomenen, namens wie de heer **Swart** (Maastricht) onder applaus dank bracht aan den heer Cremers voor diens leiding en aan het comité van organisatie voor hun initiatief."

Op deze vergadering werd dus welbevust de basis gelegd voor een zelfstandige provinciale vereniging! Achteraf bezien kan niet anders geconstateerd worden dan dat dit een verstandige keuze is geweest: de vereniging is zeer levensvatbaar gebleken. Daarnaast is de Limburgse natuur (nog) zo rijk en afwijkend van de rest van Nederland dat zij zeker aparte aandacht verdient.

Haast vanzelfsprekend vestigt Jos. Cremers in zijn eerder genoemde rubriek "Planten en dieren in Limburg" ook de aandacht op de nieuwe vereniging. De hele rubriek in het op zaterdag 10 december 1910 verschijnende

4de november 1911

N. 18.

Uittreksel.

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods
Koningin der Nederlanden, Prinses van
Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Beschikkende op de verzoekschriften ter bekoming van erkenning van de daarin genoemde, voor minder dan dertig jaren aangegane, vereenigingen door goedkeuring van hare daarbij overgelegde statuten;

Gelet op de voorschriften der wet van 22 April 1855 (Staatsblad N°. 32) in het algemeen en op art. 6, tweede lid, dier wet in het bijzonder:

Op de voordracht van Onzen Minister van Justitie van den

10 November 1911, 1^e Afdeling B, N°. 506;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

de overgelegde Statuten der navolgende vereenigingen goed te keuren en deze vereenigingen mitsdien te erkennen; te weten;

1^e. enz.

Ge. de vereeniging: "Het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg",

gevestigd te Maastricht;

2^e. enz.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, C-167.

Het Goo, den 4 November 1911.

(get.) WILHELMINA.

De Minister van Justitie,

(get.) *E. A. H. Regent*

Overeenkomstig het oorspronkelijke,

De Secretaris-Generaal bij het Departement van Justitie,

(get.) *H. C. J. J. J. J.*

Voor eensluidend uittreksel,

De Secretaris-Generaal voornoemd,

H. C. J. J. J. J.

3.

Figuur 4. Uittreksel uit het Koninklijk Besluit van 4 november 1911 waarin de statuten van het Genootschap worden goedgekeurd. Het Genootschap heeft hiermee rechtspersoonlijkheid verkregen.

Zondagsblad van de Limburger Koe-rier is aan het Genootschap gewijd (fig. 3).

Formaliteiten

Op de eerste algemene ledenvergadering van het Natuurhistorisch Genoot-

schap in Limburg, die op donderdag 29 juni 1911 in Hotel Cuypers te Hout-hem gehouden wordt, worden de statuten en het huishoudelijk reglement vastgesteld. Besloten wordt, aldus de door Mr. Frees gemaakte notulen van de deze bijeenkomst, "Koninklijke goedkeuring der statuten en daardoor de erkenning van de vereeniging als rechtspersoon aan te vragen". Deze

koninklijke goedkeuring wordt verleend bij Koninklijk Besluit nr. 38 van 4 november 1911 (zie fig. 4). Hiermee eindigt de oprichtingsperiode van de vereniging. Het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg is een feit!

Tenslotte

Opvallend is het om te zien hoe snel

de doelstellingen die van meet af aan voorop hebben gestaan ook (in eerste aanleg) verwezenlijkt worden:

1910 (november!): eerste aanzet en Stichtingsvergadering.

1911: Koninklijke goedkeuring; het eerste Jaarboek verschijnt (maar omdat men vergeet om tijdens de eerste jaarvergadering een "commissie van redactie" te kiezen verschijnt dit onder de titel "Mededeelingen")

1912: Oprichting van een "Museum van Natuurlijke Historie" (te Maas-

tricht); het eerste Maandblad verschijnt.

Hiermee is in korte tijd een stevig fundament gelegd onder de natuurstudie in de provincie Limburg. Een fundament waarop nog steeds voortgebouwd wordt.

Dankwoord

De heer J.C. Franssen willen wij bedanken voor zijn technische hulp bij de figuren 1 en 3.

'Ons Bestuur verheugt het wanneer leden van het Genootschap contact zoeken met elkaar....'

A.J. Lever, Saturnushof 57, 6215 XB Maastricht

D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Museum Maastricht

Van oudsher is het aan elkaar overdragen van kennis en het verwerven van kennis ten aanzien van de natuurlijke historie één van de doelstellingen van het Genootschap geweest. Op dit moment vinden deze activiteiten voor het grootste deel plaats binnen de drie Kringen (Heerlen, Maastricht en Venlo) en een groot aantal Studiegroepen. Velen zullen nog weten dat voorheen van een andere situatie sprake was, waarin in ieder geval de Studiegroepen een minder prominente plaats innamen.

In dit artikel wordt, aan de hand van grepen uit de rijke geschiedenis van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, inzicht gegeven in de wijze waarop de vereniging in de afgelopen 75 jaar georganiseerd is geweest.

De beginperiode

Bij de oprichting van het Genootschap in 1910 werd in de statuten bepaald, dat een van de middelen die het Genootschap voor het bereiken van zijn doelstellingen kon gebruiken was 'het jaarlijks houden van minstens twee vergaderingen - een zomer- en een wintervergadering - en van excursies'. En zo gebeurde het dan ook tot 1914. Elk half jaar werd op een andere plaats in Limburg bijeengekomen. De bijeenkomsten omvatten een huishoudelijk gedeelte en een 'wetenschappelijk' gedeelte, waarin een spreker een inleiding hield. Reeds op de tweede halfjaarlijkse bijeenkomst, de wintervergadering die op 29 december

1911 gehouden wordt te Sittard, wordt meegedeeld 'dat het Bestuur de wenselijkheid heeft overwogen om afdelingen op zoologisch, botanisch en geologisch gebied te stichten onder specialisten, welke met de leden in hun omgeving afspreken verschillende werkzaamheden, door het Hoofdbestuur op te geven' (Mededeelingen 1911: 77). Tot aparte bijeenkomsten van specialisten lijkt dit echter niet te leiden.

Kring Grathem

Voor het eerst wordt al in 1912 gesproken over het oprichten van Kringen. In het verslag van de Bestuursvergadering van donderdag 25 april 1912 te

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

INTRODUCTIE-KAART.

Algemeene Wintervergadering

te Maastricht in 't Museum van Natuurlijke Historie, Looiersgracht, op Maandag 29 December 1913.

'AGENDA:

1. Opening der vergadering door den voorzitter 11³/₄ uur.
2. Voorlezing der notulen van de zomervergadering.
3. Mededeelingen van het bestuur.
4. Vaststelling van de zomervergadering 1914.
5. Rondvraag.
6. Bezichtiging der in 't Museum aanwezige verzamelingen.

Pauze tot 2¹/₂ uur.

7. Voordracht van den heer dr. P. WINTGENS, m. i. ingenieur bij de Staatsmijnen te Heerlen, over: „Het ontstaan der steenkolenlagen" (met lichtbeelden).

De contributie der Natuurhistorische Vereeniging bedraagt fl. 2.50 per jaar.

In de pauze bestaat gelegenheid een broodje te gaan eten.

Het Bestuur:

JOS. CREMERS, Voorzitter.
J. B. GILJAM, Secretaris.

Figuur 1. Introductie-kaart voor de Algemeene Wintervergadering van 1913. Het succes van deze vergadering zou leiden tot het instellen van maandvergaderingen.

Maastricht (Restaurant Kayser) wordt dat als volgt onder woorden gebracht: 'De President brengt het Kringensstelsel ter sprake en deelt mede dat een veertiental leden den kring „Grathem" willen oprichten, en een regle-